

АСПІРАНТСЬКІ СТУДІЇ

УДК 378:8:005.336

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Олександр Нефьодов

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглянуто особливості розвитку естетичного смаку молодших підлітків на уроках мистецтва. Визначено провідний підхід до процесу розвитку естетичних смаків в основній школі – діалогічний. З'ясовано роль діалогу на теми мистецтва між суб'єктами освітнього процесу, окреслено проблеми і позиції, що впливають на тривалість процесу розвитку естетичного смаку в школі. Доведено, що залучення учнів до різних видів творчої діяльності може реалізовуватися за допомогою цікавих розповідей, відвертих бесід на тему розвитку естетичного смаку на інтегрованих уроках мистецтва. Наголошено на перехідному періоді молодшого підліткового віку, що має бути враховано в процесі розвитку естетичного смаку. Вказано на необхідність розуміння вчителем того факту, що в основній школі для учнів має бути забезпечено приємне спілкування, яке допоможе прищепити їм почуття прекрасного, розкрити значущість краси, категорії добра і зла, що закладено в різних творах мистецтва. Обґрунтовано чотири типи завдань, які постають перед учителем, і доведено, що для побудови діалогової комунікації на уроках мистецтва важливим є врахування появи нової якості особистості в молодшому підлітковому віці – здатності до абстрактного судження. Автор обстоює думку про те, що молодші підлітки, насамперед, мають навчитися бачити ціннісну основу мистецтва й звертати увагу на добродішність, що є необхідною для встановлення діалогу в соціальних системах.

Ключові слова:

освіта; навчання; спілкування; мистецтво.

Аннотация:

Нефедов Александр. Развитие эстетического вкуса у младших подростков на уроках искусства: теоретический и практический аспекты. В статье рассмотрены особенности развития эстетического вкуса младших подростков на уроках искусства. Определен ведущий подход к процессу развития эстетических вкусов в основной школе – диалогический. Выяснена роль диалога на темы искусства между субъектами образовательного процесса, обозначены проблемы и позиции, влияющие на продолжительность процесса развития эстетического вкуса в школе. Доказано, что привлечение учащихся к различным видам творческой деятельности может быть реализовано с помощью интересных рассказов, открытых бесед на тему развития эстетического вкуса на интегрированных уроках искусства. Акцентируется на переходном периоде младшего подросткового возраста, что должно быть учтено в процессе развития эстетического вкуса. Указано на необходимость понимания учителем того факта, что в основной школе для учеников нужно обеспечить приятное общение, которое поможет привить им чувство прекрасного, раскрыть значимость красоты, категории добра и зла, что заложено в различных произведениях искусства. Обоснованы четыре типа задач, стоящих перед учителем, и доказано, что для построения диалоговой коммуникации на уроках искусства важно учитывать появления нового качества личности в младшем подростковом возрасте – способности к абстрактному суждению. Автор отстаивает мысль о том, что младшие подростки, прежде всего, должны научиться видеть ценностную основу искусства.

Ключевые слова:

образование; обучение; общение; искусство.

Resume:

Nefiodov Olexander. Development of the aesthetic taste of younger adolescents in art lessons: theoretical and practical aspects.

The article examines the features of the development of the aesthetic taste of younger adolescents in art lessons. It has been determined that the dialogical approach should be the leading approach in the development of aesthetic tastes in basic school. The role of the dialogue on the themes of art between the subjects of the educational process is clarified, the problems and positions that affect the optimality in the development of aesthetic taste at school are highlighted. It has been substantiated that attracting students to various types of creative activity can be realized with the help of interesting stories, frank conversations on the development of aesthetic taste in integrated art lessons.

The author noted the transitional period of early adolescence, which should be taken into account in the development of aesthetic taste. That is why the author points out the need for understanding on the part of the teacher that pleasant communication should be provided in basic school, which in the future will make it possible to reveal the beauty for the child, the significance of beauty, the ideals of good and evil, which are embedded in various works of art.

The author substantiates four types of tasks that should be taken into account by the teacher and proves that in order to build dialogue communication in art lessons, it is important to take into account the emergence of a new personality quality in early adolescence - the ability to abstract judgment. The author defends the idea that younger adolescents must learn to see the value basis of art, pay attention to such values as the creation of good (virtue), which is the basis for establishing a dialogue in social systems.

Key words:

education, learning, communication, art.

Постановка проблеми. Проблема розвитку естетичного смаку молодших підлітків на уроках мистецтва часто перевершує можливості окремого вченого, щоб зрозуміти більш детально, як саме потрібно розгортати цей процес у реальній практиці. З огляду на це, спільні

дослідження в освітній галузі за різноманітними напрямками (цінності нематеріальної культурної спадщини, відмінності в різних видах мистецтва тощо) усе більше цікавлять наукову спільноту. Розв'язання проблем, із якими стикається вчитель на уроках мистецтва, вимагає виявлення

та координації основних з них (наприклад, різниця в сприйнятті цінностей мистецтва, порушення в розумінні ідеалів, які пропагують різні види мистецтва та ін.). Спираючись на наш досвід викладання уроків мистецтва, можемо твердити, що діалог на теми мистецтва між суб'єктами освітнього процесу має бути тривалим і повинен допомогти учням виявити своє ставлення до різних мистецьких цінностей.

Актуальність проблеми зумовлена такими суперечностями: між об'єктивною потребою сучасного суспільства в розвитку естетичних смаків особистості та недостатньою розробленістю цього аспекту в педагогічній науці; між значущістю ролі педагога в розвитку естетичного смаку підлітків та їх недостатньою підготовленістю до здійснення цього виду діяльності; між високим потенціалом мистецтва в розвитку естетичного смаку школярів та його недостатньою реалізацією в шкільній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміни в освіті, що відбуваються сьогодні, зумовлюють появу інноваційних досліджень розвитку естетичних смаків в учнів молодшого підліткового віку. Ця проблема порушена в роботах таких дослідників, як В. Радкіна, В. Стрілько, І. Савчук та інші. Так, зокрема, В. Радкіна (2004) розглянула проблему формування художньо-естетичного смаку в підготовці вчителя і визначила цю категорію як професійну якість педагога, увела в науковий обіг поняття «художньо-естетичний смак педагога». У роботі В. Стрілько (2010) розкрито сутність поняття «естетичний смак» як здатність розуміти та оцінювати прекрасне. І. Савчук (2008) висвітлила особливості формування естетичного смаку в учнів на уроках трудового навчання. Проте потребує більш детального дослідження та обґрунтування проблема діалогічного підходу до процесу розвитку естетичного смаку молодших підлітків.

Формулювання цілей статті. З огляду на це, метою статті є обґрунтування діалогічного підходу в розвитку естетичного смаку молодших підлітків на уроках мистецтва; надання практичних рекомендацій для вчителів середніх загальноосвітніх закладів щодо розвитку в учнів середньої освітньої ланки естетичного смаку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним завданням учителя є всебічний розвиток дитини з урахуванням її уподобань, індивідуальних особливостей, формування культурних цінностей, необхідних для життя.

Зауважимо, що в 5 та 6 класах учні ознайомлюються на інтегрованих уроках з різними видами мистецтва. Ці уроки мають будуватися на принципах діалогічного підходу, що передбачає залучення учнів до різних видів творчої

діяльності, яка може реалізовуватися за допомогою цікавих розповідей, відвертих бесід на тему розвитку естетичного смаку тощо. Розвиток естетичного смаку є одним із процесів, пов'язаних з естетичним вихованням. Відомий учений-педагог С. Гончаренко (1997) вважав обов'язковим складником виховного процесу естетичне виховання, яке, на його думку, «... безпосередньо спрямовано на формування й виховання естетичних почуттів, естетичних смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини» (с. 119).

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2011) йдеться про «міжпредметну естетичну компетентність», що являє собою «здатність виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини, оцінювати предмети і явища, їх взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва». Ця компетентність належить до предметної (галузевої) компетентності. В основній школі, згідно із зазначеним документом, одним із завдань є «формування мовленнєвої і читацької культури, творчих здібностей, культури ведення діалогу, розвиток критичного мислення та естетичних смаків учня».

Зауважимо, що традиційно поняття «естетичний смак» поєднується в різних наукових джерелах із словом «художній» і розглядається як один із компонентів у структурі життєдіяльності людини: «виховання естетичної культури, розвиток художньо-естетичного смаку є важливою передумовою формування гармонійно розвиненої особистості. Смак як суспільна норма прекрасного, як відтворення системи естетичних цінностей виступає, з одного боку, засобом регуляції естетичної діяльності людини, а з іншого – творчого самовираження та художнього пізнання світу» (Ігнатович, 2000, с. 1).

Взаємодія вчителя і учнів, спрямована на розвиток естетичного смаку, набуває особливої значущості в перехідний період життя дитини, у молодшому підлітковому віці. Саме в цей час відбувається становлення особистості, закладаються основи для розуміння прекрасного, формуються естетичні цінності, а авторитет вчителя істотно впливає на становлення мотиваційної сфери школяра.

У дослідженні І. Савчук (2008) акцентовано на тому, що лише окремі вчителі опікуються тим, що іноді вводять до процесу навчання естетичні аспекти, але не виділяють для цього достатньо часу. Вчена, розкриваючи проблему формування естетичних смаків на уроках трудового навчання,

наводить такі дані: «24,3% учителів систематично формують естетичні смаки учнів на уроках трудового навчання; 75,7% учителів здійснюють його лише в окремих випадках або зовсім не надають цьому належної уваги, аргументуючи це браком часу та відсутністю спеціальної навчально-методичної літератури» (с. 8).

Нинішні вчителі повинні розуміти, що саме в основній школі, під час роботи з учнями на уроках мистецтва, можливим є розвиток естетичного смаку – відкриття для дитини прекрасного й розуміння нею значущості краси. Краса викликає естетичні емоції – просвітлення, радість, на яких мають будуватися уроки мистецтва.

Сьогодні діалог учителя й учнів на уроках мистецтва з метою розвитку естетичного смаку має забезпечити виконання таких завдань:

1. Визначення мотивації учнів до розвитку естетичного смаку. Мотивація сприятиме осмисленню глибокого змісту функціонування різних видів мистецтва, розвитку високих естетичних ідей. Ефективна мотивація молодших підлітків має важливе значення для культурного розвитку, і саме вчитель через діалог має мотивувати учнів до пізнання прекрасного та прагнення бути у світі прекрасних ідей.

2. Організація освітньої діяльності молодших підлітків.

З огляду на особливості освітньої діяльності на уроках мистецтва, учитель відіграє головну роль у розвитку естетичного смаку та естетичного ставлення до різних видів мистецтва. Він має впливати на активне пізнання, прищеплювати почуття насолоди від прекрасного, зацікавленість прекрасним тощо.

3. Формування естетичних уподобань для спонукання до художньої творчості.

Процес розвитку естетичного смаку розпочинається задовго до того, коли дитина приходить до школи, проте саме в основній школі увагу слід спрямовувати не просто на отримання насолоди від сприйняття прекрасного, а починати зводити стратегію формування естетичних уподобань, які б спонукали саму дитину до творчої діяльності. І саме в цей віковий період така стратегія може набутися впорядкованості.

4. Постійне вдосконалення навичок осмислення творів мистецтва з позицій сформованого естетичного смаку.

Найпростішим прикладом участі вчителя у виконанні такого завдання є діалогова комунікація на теми, пов'язані з оцінкою творів мистецтва з позицій різних митців. Ця діяльність не може бути зведена до формалізованих запитань і «влучних» відповідей, адже це процес спільного пошуку естетичних ідеалів, під час

якого молодші підлітки самостійно досягають мети. Учитель має сприймати будь-яке оціночне ставлення до творів мистецтва з боку дитини й розуміти, що деякі твори, які вважаються зразками високих естетичних ідеалів, можуть видаватися молодшому підлітку неприємними та навіть огидними.

Молодший підлітковий вік є особливо важливим для розвитку особистості (Дубяга, Шевченко, & Фефілова, 2014). Автор книги «Ростемо разом. З дитинства до підліткового віку з любов'ю і повагою» Карлос Гонсалес (2016) вказує на те, що цей період характеризується конфліктністю з батьками, випадками вияву ризикованої поведінки, емоційними змінами: «Так, підлітки більш схильні, ніж діти молодшого віку або дорослі, відчувати крайні емоції, насамперед негативні, такі, як сором, самотність, зневага до себе, вони схильні відчувати себе менш щасливими. Здається, що ці зміни майже ніяк не пов'язані зі стадією пубертату (маються на увазі фізичні зміни, розвиток вторинних статевих ознак). І суть, скоріше, у поліпшенні здатності підлітка до абстрактного судження, до усвідомлення проблеми як такої» (с. 122).

Отже, для побудови діалогової комунікації здатність до абстрактного судження може допомогти в розвитку естетичного смаку молодших підлітків, що є основою для подальшого культурного розвитку учнів на уроках мистецтва.

Ефективність спільного діалогу на теми, пов'язані з кращими творами мистецтва, багато в чому залежить від сформованості професійної компетентності вчителя, його вміння взаємодіяти з дитиною та впливати на результат її «окультурення», адже дитина в цьому віці досить часто перебуває в нестабільних емоційних станах.

Надзвичайно важливим і потрібним для дитини в стресових ситуаціях (коли з'являються протести, погіршується настрій і всі почуття, які мали б сприяти піднесеному настрою, починають тяжіти до важкого критичного стану) є спілкування. З огляду на це, учитель на уроках мистецтва, використовуючи інноваційні технології, має прагнути створити комфортне емоційне середовище. Сприятливе емоційне середовище – неодмінна умова розвитку естетичного смаку. Емпатія, чуйність і легкість у спілкуванні – основні чинники, що допомагають поступово підвищувати рівень сформованості естетичного смаку в класному колективі.

Розвиток естетичного смаку залежить від оточення – соціального середовища, тих витворів культури, які оточують дитину, а також наявних культурних практик в освоєнні дійсності. Однак на розвиток естетичного смаку впливають і процеси внутрішні, пов'язані насамперед з естетичними почуттями особистості, а також тією діяльністю,

якою вона захоплюється. Залучення молодших підлітків до розмов на ті теми, які їх цікавлять, впливає на результат педагогічної роботи, тому завжди вчитель має віднайти в цих уподобаннях особистості дію законів краси, силу бажань, витонченість гармонії та продемонструвати все це учням, які мають накопичувати власний «естетичний капітал». Підкреслимо, що для накопичення естетичного капіталу є багато різних шляхів. Це, зокрема, не лише милування красою, а й проведення відповідної роботи для того, щоб і сам учень, і його оточення були охайними, красивими, гармонійними. Відповідно, це і догляд за власною зовнішністю, вивчення норм, що стосуються різних тілесних практик у мистецтві, пов'язаних передусім зі здоров'ям, адже атлетична будова тіла, що її демонструють різні види мистецтва (скульптура, живопис, фотографія), – це і гідність особистості, що є ключовим чинником покращення зовнішності й надихає на роботу над собою, яка є моральним обов'язком піклуватися про себе. У такій ситуації вчитель має говорити не лише про панівні в мистецтві норми зовнішньої краси, а й норми краси внутрішньої, тобто краси поведінки людини.

Оскільки наявні норми слугують регулятором можливостей людини для накопичення власного естетичного капіталу, то вони також мають вплив на контекст, де відбувається обмін таким капіталом. Дослідження доводять, що в різних країнах є різні стандарти краси, а отже, різний естетичний смак. Так, Г. Куйперс (Kuipers, 2015), розкриваючи питання стандартів краси та смаку доводить, що саме смаки у царині краси розсувають символічні межі. Учений аналізував соціальні відмінності в оцінці краси жіночих та чоловічих облич у різних країнах – Франції, Італії, Нідерландах, Польщі та Великобританії. Він запропонував категорію «естетичний репертуар», що перегукується з естетикою культурних закладів, зауваживши, що естетичні репертуари в кожній країні складаються по-різному, залежно від освіти, віку, міського середовища тощо. Отже, на уроках мистецтва вчитель має звертати увагу дітей на наявність різноманітних оцінок краси.

Поряд із поняттям «розвиток естетичного смаку», «накопичення естетичного капіталу», «естетизм», «естетичний вибір» використовується і поняття «естетичне життя», яке є глибоким та об'ємним. Так, датський філософ С. Кіркегор (1994) вивів девіз естета: «Потрібно насолоджуватися життям» (с. 255), водночас застерігаючи від прагнення безперервної насолоди. Мислитель зауважував: «серйозне ставлення до естетичних ідеалів взагалі шкодить тобі, бо ти задивляєшся на них до сліпоти і водночас приносить тобі користь тим, що змушує

з огидою відвертатися від протилежних ідеалів зла» (Кіркегор, 1994, с. 309). Отже, розвиваючи естетичний смак у молодших підлітків, учитель має вказати на гармонійне поєднання в мистецтві естетичного та етичного.

Підкреслимо важливість ролі мистецтва в розвитку естетичного смаку. На наше переконання, саме уроки мистецтва надають учням можливість жити естетичним життям суспільства. Увага вчителя до використання різноманітних естетичних стратегій у роботі класу має бути спрямована на такі характеристики заняття, як емоційність, відкритість і взаємозв'язок, гнучкість, гумористичність, критичність у мисленні, полегшення діалогу під час обговорення складних тем для підлітків, урахування їхніх індивідуальних особливостей. Невіддільним складником таких уроків є емоційність, що впливає на шкільну успішність (про це свідчать сучасні дослідження емоційного інтелекту). Естетичний смак пов'язаний із рівнем емоційного інтелекту людини, і про це вчитель має говорити з учнями як індивідуально, так і в групі. Підкреслимо, що ці характеристики є провідними для уроків мистецтва.

Молодші підлітки мають розуміти категорії добра і зла в мистецтві, тобто бачити їх ціннісну основу, наприклад, доброчинність, про яку Л. Москальова (2015) зазначає: «Ідея побудови дружніх взаємин на основі цінності доброчинності, що стосуються встановлення діалогу в різних соціальних системах, суперечить директивній педагогіці, процесу виховання, який припускає будь-які форми примусу, дресирування, що придушує ініціативність та активність дітей і учнівської молоді» (с. 19).

Через те, що основна школа є певним етапом окультурення особистості, важливо створювати спеціальні умови для розвитку естетичного смаку молодших підлітків. Великих зусиль для цього докладає вчитель, який добирає якісну інформацію, необхідну для розвитку естетичного смаку, збагачує естетичний досвід учнів. Ураховуючи останні тенденції в освітній діяльності, значне поширення «цифрових технологій», слід звернути увагу й на можливість створення нових програм, які можуть суттєво покращити процес розвитку естетичного смаку. Вчителю варто цікавитися тим інформаційним простором, у якому перебувають молодші підлітки, адже саме вони є представниками «цифрового покоління».

Використання цифрових технологій на уроках мистецтва відкриває для учнів нові можливості для покращення естетичного смаку, нові горизонти для наповнення цінностями і смислами подальшого естетичного життя тощо. Саме тому використання ефективних програм, якісних ресурсів у роботі з молодшими підлітками дає змогу по-новому розвивати естетичний смак.

Висновки. Отже, залучення молодших підлітків до процесу розвитку естетичного смаку за допомогою діалогу сприяє формуванню ціннісного ставлення до мистецтва, розмежуванню ідеалів добрі і зла, що пропагуються в різних видах мистецтва, насолодженню прекрасним тощо.

Список використаних джерел

- Гонсалес, К. (2016). *Растем вместе. С младенчества до подросткового возраста с любовью и уважением*. Москва: Ресурс. 240 с.
- Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь. 374 с.
- Державний Стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011). Взято з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-n?find=1&text=естет#w1_1.
- Дубяга, С. М., Шевченко, Ю. М., & Фефілова, Т. В. (2014). Розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя початкової школи у процесі навчання у ВНЗ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (35), 309–317.
- Ігнатів, О. Г. (2000). *Формування художньо-естетичного смаку підлітків у процесі літературно-творчої діяльності*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Луганський держ. пед. ун-т імені Тараса Шевченка, Луганськ. 24 с.
- Кьеркегор, С. (1994). *Наслаждение и долг*. Киев: AirLand. 504 с.
- Москальова, Л. Ю. (2015). Цінність доброчесності як основа для формування дружніх взаємин між дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 19 (2), 16–24.
- Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-19. Дата оновлення: 09.08.2019. Взято з <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Радкіна, В. Ф. (2004). *Формування художньо-естетичного смаку як професійної якості майбутнього вчителя*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, Одеса. 21 с.
- Савчук, І. В. (2008). *Формування естетичних смаків учнів 5-9 класів на уроках трудового навчання засобами декоративно-ужиткового мистецтва*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка, Чернігів. 20 с.
- Стрілько, В. В. (2010). *Формування естетичних смаків старшокласників у позакласній роботі загальноосвітньої школи*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Ін-т проблем виховання АПН України, Київ. 20 с.
- Kuipers, Giseline (2015). Beauty and distinction? The evaluation of appearance and cultural capital in five European countries. *Poetics*, 53, 38–51. doi.org/10.1016/j.poetic.2015.10.001.

Відомості про автора:

Нефьодов Олександр Володимирович
alexandr.zp.ua1974@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.33842/22195203/2021/26/206/210

Матеріал надійшов до редакції 11.03. 2021 р.
Прийнято до друку 23. 04. 2021 р.

References

- Gonzalez K. (2016). *We grow together. From infancy to adolescence with love and respect*. Moscow: Resource. 240 p. [in Russian]
- Goncharenko S. U. (1997). *Ukrainian pedagogical dictionary*. Kyiv: Lybid, 374 p. [in Russian]
- State Standard of Basic and Complete General Secondary Education (2011). Taken from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p?find=1&text=ecet#w1_1. [in Ukrainian]
- Dubyaga S.M., Shevchenko Yu. M., Fefilova T.V. (2014). Development of creative abilities of the future primary school teacher in the process of studying at the university. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 1 (35), P. 309–317. [in Ukrainian]
- Ignatovich O.G. (2000). Formation of artistic and aesthetic taste of adolescents in the process of literary and creative activity. (Author's summary of the dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences). Taras Shevchenko Luhansk State Ped. University, Luhansk. 24 p. [in Ukrainian]
- Kierkegor S. (1994). *Pleasure and duty*. Kiev: AirLand. 504 p. [in Russian]
- Moskaliyova L. Yu. (2015). The value of integrity as a basis for the formation of friendly relations between children of preschool and primary school age. *Theoretical and methodological problems of raising children and students*, 19 (2), P. 16–24. [in Ukrainian]
- On education: Law of Ukraine of 05.09.2017 № 2145-19. Date of renovation: 09.08.2019. Taken from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. [in Ukrainian]
- Radkina V.F. (2004). Formation of artistic and aesthetic taste as a professional quality of the future teacher. (Author's summary of the dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences). K. D. Ushinsky South Ukrainian National Pedagogical University, Odessa. 21 p. [in Ukrainian]
- Savchuk I.V. (2008). Formation of aesthetic tastes of pupils of the 5-9 years of study at lessons of labor training by means of decorative and applied arts. (Author's summary of the dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences). Taras Shevchenko Chernihiv State Ped. Univ., Chernihiv, 20 p. [in Ukrainian]
- Strilko V.V. (2010). Formation of aesthetic tastes of high school students in extracurricular activities of secondary school. (Author's summary of the dissertation of Candidate of Pedagogical Sciences). Institute of Educational Problems of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, 20 p. [in Ukrainian]
- Kuipers, Giseline (2015). Beauty and distinction? The evaluation of appearance and cultural capital in five European countries. *Poetics*, 53, P.38–51. doi.org/10.1016/j.poetic.2015.10.001. [in English]

Information about the author:

Nefedov Olexander Volodymyrovych
alexandr.zp.ua1974@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhzhia region, 72312, Ukraine

doi: 10.33842/22195203/2021/26/206/210

Received at the editorial office 11.03. 2021.
Accepted for publishing 23. 04. 2021.